

3. Δυϊκός αριθμός. [Електронний ресурс]. *Βικιπαίδεια*. Режим доступу : https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CF%85%CF%8A%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CF%8C%CF%82

4. Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 1998. 1532 σ.

5. Μυλωνάς Π. Ο δυϊκός αριθμός στα αρχαία ελληνικά: οι καταλήξεις του στις τρεις κλίσεις των ουσιαστικών [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://piotermilonas.blogspot.com/2013/04/blog-post_15.html

6. Χριστίδης Α.-Φ. Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας [Електронний ресурс]. *Πύλη για την ελληνική γλώσσα*. Режим доступу : https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=95

УДК 81`27

Ιουλία Λαμπέτσα,

υπ. διδ., αναπλ. καθηγήτρια του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

1.1. Έννοιες

Γλωσσική ποικιλία – η φυσική κατάσταση των γλωσσών και αναπόσπαστο μέρος της γλωσσικής πραγματικότητας και των γλωσσικών εφοδίων, του γλωσσικού εξοπλισμού (Τσιπλάκου, Σ. 2007: 466) των ομιλητών.

Γλωσσικές ποικιλίες που χρησιμοποιούνται από τους Ελληνοκύπριους:

Κυπριακή (Ελληνική) ποικιλία / διάλεκτος - φυσικά κατακτημένη γλώσσα ή ποικιλία, κατά κανόνα δεν θεωρείται όργανο και μέσο καλλιέργειας του εγγραμματισμού, παρά το γεγονός ότι μπορεί να έχει και γραπτή παράδοση. Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί - χωρκάτικα, μη ευγενικά, βαρετά (βαριά) κτλ. (Τσιπλάκου, Σ. 2007: 466, 468).

Κοινή Νέα Ελληνική (επίσημη γλώσσα και η γλώσσα-στόχος στο γλωσσικό μάθημα στο σχολείο) - επίσημη, κυρίαρχη ή πρότυπη (standard) ποικιλία, που συνήθως είναι εξωγενής (Τσιπλάκου 2007: 467). Εθνική κοινή γλώσσα, σύμφωνα με την επικρατούσα πολιτική ιδεολογία. Αξιολογική ονομασία - τα καλαμαρίστια.

Κοινωνική διγλωσσία (diglossia): «είναι μια σχετικά σταθερή γλωσσική κατάσταση στην οποία, παράλληλα με τις κύριες διαλέκτους της γλώσσας (που ίσως να περιλαμβάνει μια πρότυπη ή τοπικές πρότυπες), υπάρχει μια εξαιρετικά αποκλίνουσα, σε υψηλό βαθμό κωδικοποιημένη (συχνά με πολυπλοκότερη γραμματική), υπέρθετη ποικιλία, το όχημα ενός μεγάλου και σεβαστού σώματος γραπτής λογοτεχνίας, είτε μιας παλιότερης εποχής είτε μιας άλλης γλωσσικής κοινότητας, η οποία αποκτάται κατά κύριο λόγο μέσω της επίσημης εκπαίδευσης και χρησιμοποιείται για τις ανάγκες του γραπτού και του επίσημου προφορικού λόγου αλλά δεν χρησιμοποιείται από κανένα τμήμα της κοινότητας στις καθημερινές συνομιλίες» (Ferguson 1959: 336).

Κοινή Κυπριακή ποικιλία / μητροπολιτική, αστική Κυπριακή: μια κυρίαρχη ποικιλία με βάση το τοπικό ιδίωμα της Μεσαορίας αλλά με παγκύπρια στοιχεία και χωρίς κάποιο συγκεκριμένο και αναγνωρίσιμο τοπικό χαρακτήρα. Η (Κοινή) Κυπριακή βρίσκεται ακόμα σε κοινωνικά διγλωσσική σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική και είναι

η ποικιλία του ιδιωτικού πεδίου (Τσιπλάκου 2007). Είναι τα Απλά Κυπριακά στην ορολογία ενός από τους ερωτηθέντες που μου έδωσαν συνέντευξη.

1.2. Η τοποθέτηση της Κυπριακής Ελληνικής στα σχολικά αναλυτικά προγράμματα, στη γλώσσα της τάξης και στις στάσεις των εκπαιδευτικών

Καθώς η συστηματική επαφή των Ελληνοκύπριων με την πρότυπη επίσημη γλώσσα κατά κανόνα αρχίζει στο σχολείο, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στα αναλυτικά προγράμματα για το μάθημα της γλώσσας και στον ίδιο το λόγο της σχολικής τάξης, όπως τον χαρακτηρίζουν οι σχετικές μελέτες.

Η σχολική τάξη θεωρείται σημαντικό κοινωνικό πεδίο για τους εξής λόγους. Πρώτον, στον χώρο του σχολείου αφιερώνεται ένα πολύ σημαντικό μερίδιο της καθημερινότητας των παιδιών. Δεύτερον, το σχολείο θέτει τα θεμέλια της έξης (habitus) των μελλοντικών πολιτών και της νομιμοποίησης της γνώσης, κατασκευάζοντας κοινωνικούς ρόλους και ιεραρχίες (Ιωαννίδου 2017: 158).

Σύμφωνα με τα δεδομένα των αναλυτικών προγραμμάτων που κυκλοφορούσαν πριν το 2010, δεν γινόταν σ' αυτά καμία αναφορά στην κυπριακή ποικιλία. Ορίζοντας την επίσημη τοποθέτηση σε σχέση με την Κυπριακή ποικιλία με βάση των σχετικών διαταγμάτων και οδηγιών προς εκπαιδευτικούς από το κυπριακό Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, η Σ. Τσιπλάκου σημειώνει, ότι διατηρείται η στάση της «ανοχής» στη χρήση της κυπριακής ποικιλίας στο σχολείο για παιδαγωγικούς / ψυχολογικούς λόγους, καθώς η βασική εντολή είναι να επιτρέπεται στα παιδιά να εκφραστούν στην κυπριακή διάλεκτο αλλά είναι καλό η δασκάλα όχι να διορθώνει αλλά να επαναλαμβάνει σε «σωστά ελληνικά» (Τσιπλάκου 2007: 470).

Τα ευρήματα των ερευνών που βασίζονταν στην εθνογραφική προσέγγιση και διεξήχθησαν στις σχολικές τάξεις της Κύπρου έδειξαν ότι οι δύο ποικιλίες είναι έτσι και αλλιώς παρούσες στην γλώσσα της σχολικής τάξης στην Κύπρο και η αλλαγή κωδίκων και η μίξη τους είναι τα βασικά στοιχεία τόσο του λόγου των εκπαιδευόμενων, όσο και του λόγου των εκπαιδευτικών (Τσιπλάκου 2007, Kontonourki & Ioannidou 2013, Ιωαννίδου 2017). Το ζητούμενο όμως ήταν να γίνει η αποτελεσματική αξιοποίηση της κυπριακής ποικιλίας στη σχολική τάξη μέσα στα πλαίσια της παιδαγωγικής του κριτικού εγγραμματισμού. Εντούτοις, καθώς η καλλιέργεια του εγγραμματισμού στα κυπριακά σχολεία συνδέεται με την Κοινή Νέα Ελληνική, και «παραπέμπει, έστω και συνυποδηλωτικά, στην ικανότητα χρήσης απαιτητικών μορφών λόγου συνδεδεμένων με κυρίαρχες ή πρότυπες μορφές γλώσσας», υπάρχει μια «επιφανειακή ασυμβατότητα του όρου «εγγραμματισμός» με τη γνώση και την ικανότητα χρήσης γεωγραφικών διαλέκτων ή κοινωνιολέκτων» (Τσιπλάκου 2007: 466).

Η εισαγωγή των νέων προγραμμάτων σπουδών για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (2010) και η ακόλουθη κλιμακωτή εφαρμογή τους στα δημόσια κυπριακά σχολεία έδωσε πολλές ελπίδες για αλλαγές, ειδικά στο ρόλο που απέδιδε το νέο πρόγραμμα στην Κυπριακή ποικιλία. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι σύμφωνα με το όραμα του νέου προγράμματος οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνταν:

- «Να αποκτήσουν εποπτεία της δομής της νέας ελληνικής και της κυπριακής ποικιλίας (φωνητική και φωνολογία, μορφολογία κλιτική και παραγωγική, σύνταξη).

- Να γνωρίσουν τις βασικές δομικές ομοιότητες και διαφορές της νέας ελληνικής και της κυπριακής ποικιλίας και να είναι σε θέση να εντοπίζουν στοιχεία από άλλες ποικιλίες/γλώσσες σε υβριδικά, μεικτά ή πολυγλωσσικά κείμενα.

- Να προσεγγίζουν την κυπριακή διάλεκτο ως μια ποικιλία με δομή και συστηματικότητα στη φωνολογία, τη μορφολογία, τη σύνταξη και το λεξιλόγιό της.

- Να είναι σε θέση να επεξεργάζονται την ποικιλία των υβριδικών κειμένων που παράγονται από εναλλαγές γλωσσών και κωδίκων που κυριαρχούν σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική κοινωνία όπως αυτή της Κύπρου.» (ΥΠΠ 2010)

Οι έρευνες των στάσεων των εκπαιδευτικών διαπιστώνουν, ότι οι τελευταίοι φάνηκαν αρκετά δεκτικοί στο θέμα της αναγνώρισης και μελέτης της γλωσσικής ποικιλότητας στο μάθημα της γλώσσας. Η αποδοχή, όμως, αυτή είχε ως αφετηρία κυρίως την επικοινωνιακή πλευρά της ποικιλότητας, παρά τη δομική και τη μεταγλωσσική (Kontonourki & Ioannidou 2013: 97). Και όμως, περίπου 50% των ερωτηθέντων/εισών αποκρίθηκαν αρνητικά στην ερώτηση του κατά πόσο είχαν επιχειρήσει να εφαρμόσουν το προτεινόμενο πρόγραμμα σπουδών στο γλωσσικό μάθημα. Οι κυριότεροι λόγοι ήταν η απουσία θεωρητικής κατάρτισης και στήριξης υπό τη μορφή επαγγελματικής επιμόρφωσης, και από την άλλη, η αμφισβήτηση της αναγκαιότητας για αλλαγή (Kontonourki & Ioannidou 2013: 98).

Κριτική που δέχτηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα αναφορικά με τη χρήση της Κυπριακής ποικιλίας ήταν πολύ έντονη; «Οι αλλαγές αυτές στην αντιμετώπιση της κοινής και της κυπριακής διαλέκτου ασφαλώς συνεπάγονται πολιτικές, εθνικές, ιδεολογικές αλλά και κοινωνικές συνέπειες» (Ξένης 2013).

Η διαδικασία αλλαγής των αναλυτικών προγραμμάτων για το γλωσσικό μάθημα, αλλά και γενικότερα της γλωσσικής εκπαιδευτικής πολιτικής, αποτελεί πολυδιάστατη, μακροπρόθεσμη και ιδεολογικά φορτισμένη διαδικασία (Kontonourki & Ioannidou 2013: 104). Μια τέτοια ριζική αλλαγή, μάλλον, πρέπει να αποτελέσει προϊόν συλλογικής προσπάθειας από τη μεριά των εκπαιδευτικών, των πολιτικών και γενικά όλων των Ελληνοκυπρίων. Και οι ερευνητές πάλι υπάρχουν κατευθυντήρια δύναμη σ' αυτήν την διαδικασία, που πρέπει να ξεκινάει από την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν σφαιρική εικόνα της κοινωνιογλωσσολογικής κατάστασης στην Κύπρο χάρη στα ερευνητικά τους ευρήματα γίνονται όλο και πιο κατηγορηματικές / κατηγορηματικοί στους ισχυρισμούς τους για την ανάγκη της ενσωμάτωσης της Κυπριακής ποικιλίας στην πολιτική και πρακτικές της διδασκαλίας και της μάθησης (Ioannidou, E. et al., 2020). Οι αναμενόμενες οφελές περιγράφονται ως εξής: θα αυξηθεί η ενημερότητα των μαθητών για τις διαφορετικές ποικιλίες, θα ενθαρρυνθεί η ανάπτυξη του κριτικού τους γραμματισμού, θα διευκολυνθούν οι μαθήτριες / μαθητές στην απόκτηση της πρότυπης Νεοελληνικής Κοινής. Τέλος, αυτό θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση των αρνητικών αντιλήψεων, στερεότυπων και αισθημάτων κατωτερότητας που σχετίζονται με τη χρήση της Κυπριακής Ελληνικής (ό.π.).

Μ' αυτόν το τρόπο, επαναπροσδιορίζονται και οι στόχοι της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος από την άποψη της ποικιλότητας που θα συμβάλουν στην προώθηση και την εφαρμογή της παιδαγωγικής του κριτικού εγγραμματισμού: οι δάσκαλοι και οι μαθησιακές δραστηριότητες θα πρέπει να προωθούν και να καλλιεργούν, πρώτον, την ενημερότητα και το σεβασμό των διαφορετικών ποικιλιών που μιλούνται στην τάξη, τόσο της Κυπριακής Ελληνικής, όσο και της πρότυπης Νεοελληνικής Κοινής και, δεύτερον, την ενημερότητα του λεξιλογίου και της γραμματικής στα πλαίσια της χρήσης των δύο ποικιλιών και των κοινωνικών τους

σημασιών. Πιστεύεται ότι αυτή η προσέγγιση θα αλλάξει οριστικά τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τη γλώσσα και την κατάρκτηση του γραμματισμού (ό.π.).

Βιβλιογραφία:

1. Ferguson, C. (1959). Diglossia. *Word* (15), 325–340.
2. Ioannidou, E., Karatsareas, P., Lytra, V. & Tsiplakou, S. (2020). Why and how to integrate non-standard linguistic varieties into education. *Languages, Society & Policy*. <https://doi.org/XXX>
3. Kontonourki, S., & Ioannidou, E. (2013). Κριτικός γραμματισμός στο κυπριακό σχολείο: Απόψεις, πρακτικές και στάσεις εκπαιδευτικών. *Preschool and Primary Education, 1*, 82–107. <https://doi.org/10.12681/rpej.50>
4. Ιωαννίδου, Ε. (2017). Ο λόγος της σχολικής τάξης ως κειμενικό είδος. *Παιδαγωγός: Συλλογικός τόμος με μελέτες προς τιμή της Καθηγήτριας Μαίρης Κουτσελίνη*, 157-183.
5. Ξένης, Γ. (2013, Αυγούστου 29). Γιατί πρέπει να καταργηθεί το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για τη νέα ελληνική γλώσσα. *ΠαιδείαNews*. <https://paideia-news.com/giati-prepei-na-katargithe-to-isxyon-analytiko-programma-sproudon-gia-ti-nea-elliniki-glossa9066c>
6. Τσιπλάκου, Σ. (2007) Γλωσσική ποικιλία και κριτικός εγγραμματισμός: Συσχετισμοί και παιδαγωγικές προεκτάσεις. Ματσαγγούρας, Η. Γ. (επιμ.) *Σχολικός Εγγραμματισμός: Λειτουργικός, Κριτικός και Επιστημονικός*. Αθήνα: Γρηγόρης, 466-511.
7. Υπουργείο Παιδείας & Πολιτισμού. (2010). *Πρόγραμμα Σπουδών Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου-Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων.

ΥΔΚ 821.14'06-312.6(043)=14'06

Οξάνα Νοβίτσκα,

υπ. διδ., αναπλ. καθηγήτρια του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΜΟΥΤΖΑΝ-ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟΥ ΩΣ ΠΡΩΤΟ ΓΝΗΣΙΟ ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Η *Αυτοβιογραφία* της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου (1801-1832) προβάλλεται ως ένα έργο εξαιρετικό, ξεχωριστό για την εποχή του και αποτελεί, σύμφωνα με τον Κ.Θ. Δημαρά «[...] σπάνιας ποιότητας λογοτεχνικό κείμενο, ένα από τα πιο αγνά στολίσματα της νέας ελληνικής λογοτεχνίας» [4, σ. 217].

Γιατί, όμως, τα τόσο απλά πράγματα που μας διηγείται η Ελισάβετ, τα μικρά κοριτσιίστικα προβλήματά της, η αγωνία της να μορφωθεί, το καμάρι της για τα γραφτά της, το πάθος της για πιο στοιχειώδη ελευθερία, η ψυχική της αφέλεια γίνονται τόσο συναρπαστικά στις σελίδες του έργου της, σαν περιπετειώδη περιστατικά; Τι είναι αυτό που κάνει την *Αυτοβιογραφία* της τόσο τερπνή και γλυκύτατη;

Σοβαρό στοιχείο στην επιτυχία της Ελισάβετ είναι η θέλησή της στην παρουσίαση αποκλειστικά πραγματικών γεγονότων. Θέλει να είναι ένας λόγος αλήθειας, γι' αυτό μέσα στο κείμενο παρατηρούνται οι αναφορές σε ιστορικά γεγονότα, οι περιγραφές φυσικών καταστροφών, μα και οι περιγραφές των επιστολών της που